

UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI
FACULTATEA DE ECONOMIE ȘI ADMINISTRAREA AFACERILOR

Domeniul de doctorat: Economie

Rezumatul Tezei de Doctorat

MODELE DE IDENTIFICARE ȘI CUANTIFICARE A ECONOMIEI SUBTERANE

Conducător științific,

Prof.univ.dr. ANCUȚA DANIELA ȘARPE

Doctorand,

Ec. SILVIU PRIPOAIE

Galați, 2012

Doresc să aduc mulțumiri doamnei Profesor univ. dr. Ancuța Daniela Șarpe, pentru competența și permanenta îndrumare științifică, pentru sprijinul real acordat pe întreaga perioadă de desfășurare a doctoratului și a elaborării tezei de doctorat. Pe durata stagiului doctoral, m-a călăuzit cu mult tact pedagogic, înțelepciune și profesionalism în demersul cercetărilor mele, fiindu-mi un exemplu pe plan profesional și personal.

Adresez, de asemenea, mulțumiri membrilor comisiei de doctorat care m-au coordonat și îndrumat pentru finalizarea tezei de doctorat: Conf.univ.dr. Edith LUKACS, decanul Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Prof.univ.dr. Ioan POPA de la Academia de Științe Economice București, Prof.univ.dr. Tiberius EPURE de la Universitatea „Ovidius” din Constanța și Conf.univ.dr. Costel NISTOR de la Universitatea “Dunărea de Jos” din Galați.

Recunoștința și gratitudinea mea se îndreaptă și către cadrele didactice de la Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universității “Dunărea de Jos” din Galați, care au pus bazele formării mele profesionale, mi-au sădit dorința de cunoaștere și m-au încurajat să descopăr tainele științelor economice, prin studiile de licență (din perioada 1993 – 1997), masterat (din perioada 2001 – 2003) și stagiul doctoral (din perioada 2008 – 2012).

Mulțumesc și sunt profund recunoscător familiei mele, pentru suportul moral, răbdarea și înțelegerea manifestate în mod constant, ajutându-mă să aduc la bun sfârșit această teză.

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

LISTA TABELELOR
LISTA GRAFICELOR
LISTA FIGURILOR

INTRODUCERE

Capitolul 1

ECONOMIA SUBTERANĂ – ABORDĂRI CONCEPTUALE

- 1.1. Definiții și aprecieri privind conceptul de economie subterană
- 1.2. Tipologia activităților subterane identificate în cercetările din domeniu
- 1.3. Factorii determinanți ai evoluției economiei subterane și consecințele existenței fenomenului
- 1.4. Măsurarea nivelului economiei subterane – necesitate stringentă a economiei contemporane

Capitolul 2

ROLUL ȘI IMPACTUL INTERVENȚIEI STATULUI ASUPRA STRUCTURII ȘI DINAMICII ECONOMIEI SUBTERANE

- 2.1. Noțiunea de fiscalitate și sistem fiscal
- 2.2. Politica fiscală a statului și economia subterană
- 2.3. Impozitele – instrument al politicii fiscale
 - 2.3.1. Conținutul și rolul impozitelor
 - 2.3.2. Elementele impozitului și principiile impunerii
- 2.4. Caracteristicile sistemelor fiscale contemporane
- 2.5. Clasificarea sistemelor fiscale
- 2.6. Efectul presiunii fiscale asupra dinamicii economiei subterane
- 2.7. Determinarea presiunii fiscale – indicatori specifici

Capitolul 3

FORME DE MANIFESTARE ALE ECONOMIEI SUBTERANE

- 3.1. Evaziunea fiscală – vectorul central al economiei subterane
 - 3.1.1. Conceptul de evaziune fiscală: definiție, clasificare și factori de influență
 - 3.1.2. Evaziunea fiscală internațională
 - 3.1.3. Cadrul legislativ privind combaterea evaziunii fiscale în România
 - 3.1.4. Nivelul evaziunii fiscale în România
- 3.2. Munca fără forme legale – implicații duble asupra bugetului de stat
 - 3.2.1. Conceptul de muncă „la negru”: definiție, cauze și forme de manifestare
 - 3.2.2. Implicațiile bugetare și estimări ale fenomenului în România
 - 3.2.3. Estimarea economiei neobservate și a numărului de persoane care activează în cadrul economiei subterane
- 3.3. Spălarea banilor – transferul de fonduri dintre economia subterană către economia reală
 - 3.3.1. Spălarea banilor – definiție, concepte și forme de manifestare
 - 3.3.2. Cadrul legislativ privind combaterea operațiunilor de spălare a banilor
- 3.4. Corupția – scutul politic și birocratic al economiei subterane
 - 3.4.1. Corupția: definiție, concepte și forme de manifestare
 - 3.4.2. Determinarea nivelului corupției
 - 3.4.3. Cadrul legal privind combaterea corupției în România
 - 3.4.4. Funcția publică și “piramida inversă” a corupției
- 3.5. Terorismul, contrabanda, traficul de droguri și de arme – sfera violentă a economiei subterane

Capitolul 4

TEHNICI DE IDENTIFICARE ȘI CUANTIFICARE A ECONOMIEI SUBTERANE

- 4.1. Metode directe de estimare a nivelului economiei subterane
 - 4.1.1. Metoda anchetei statistice
 - 4.1.2. Metoda investigării fiscale
- 4.2. Metode indirecte de estimare a nivelului economiei subterane
 - 4.2.1. Metoda discrepanțelor dintre cheltuieli și venituri
 - 4.2.2. Metoda discrepanțelor pe piața muncii

- 4.2.3. Metoda discrepanțelor în tranzacții
- 4.2.4. Metoda discrepanțelor pe piața monetară
- 4.2.5. Metoda consumurilor de energie
 - 4.2.5.1. Metoda Kaufmann- Kaliberda
 - 4.2.5.2. Metoda Lackó
- 4.2.6. Metoda ecuațiilor structurale (Modelul Schneider)

Capitolul 5

DETERMINAREA NIVELULUI ECONOMIEI SUBTERANE ÎN ROMÂNIA

- 5.1. Garda Financiară – instituție definitivă în combaterea evaziunii fiscale din România
- 5.2. Analiza evoluției principalilor indicatori caracteristici activității Gărzii Financiare din România în intervalul 2004- 2010
- 5.3. Evoluția presiunii fiscale în România în perioada 2001-2010
- 5.4. Dinamica nivelului oficial al economiei subterane din România în perioada 2004-2010
- 5.5. Nivelul economiei subterane din România în intervalul 2004-2010 determinat cu ajutorul modelului ecuațiilor structurale (Modelul Schneider)
- 5.6. Analiză comparativă privind diferitele determinări ale nivelului economiei subterane

Capitolul 6

AJUSTAREA NIVELULUI ECONOMIEI SUBTERANE DIN ROMÂNIA DETERMINAT CU AJUTORUL MODELULUI SCHNEIDER (MODELUL ECUAȚIILOR STRUCTURALE)

- 6.1. Considerații generale
- 6.2. Determinarea trendului nivelului presiunii fiscale din România
- 6.3. Determinarea trendului nivelului economiei subterane calculat pentru România cu ajutorul Modelului Schneider
- 6.4. Analiza evoluției nivelului economiei subterane calculat pentru România cu ajutorul Modelului Schneider (Modelul ecuațiilor structurale)
- 6.5. Determinarea trendului și coeficienților de determinație corespunzători indicatorilor realizați de Garda Financiară
- 6.6. Selectarea indicatorilor cu influență majoră asupra modelului

- 6.7. Determinarea influenței numărului de salariați din “economia neobservată” asupra nivelului economiei subterane
- 6.8. Ajustarea modelului Schneider
- 6.9. Testarea aplicabilității modelului de ajustare a nivelului economiei subterane

CONCLUZII, ORIENTĂRI STRATEGICE ȘI DIRECȚII VIITOARE DE CERCETARE

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

CUVINTE CHEIE:

- ✚ economie subterană;
- ✚ fiscalitate;
- ✚ sistem fiscal;
- ✚ arhitectură fiscală;
- ✚ presiune fiscală;
- ✚ evaziune fiscală;
- ✚ muncă fără forme legale;
- ✚ spălarea banilor;
- ✚ corupție;
- ✚ organ decident politic și administrativ;
- ✚ piramida funcției publice;
- ✚ program de control;
- ✚ Garda Financiară.

Modele de identificare și cuantificare a economiei subterane

Teza de doctorat intitulată, **Modele de identificare și cuantificare a economiei subterane**, își propune elaborarea unui model de măsurare a acestui fenomen în România, pornind de la analiza particularităților și caracteristicilor sistemului economic din țara noastră. Această determinare are ca scop elaborarea unor planuri concrete de acțiune a organelor decidente politic și administrativ pentru limitarea efectelor nocive pe care economia subterană le are asupra economiei reale, eradicarea lor fiind practic imposibilă.

Din nevoia unei abordări logice, teoretico- metodologice, demersul științific de identificare și cuantificare a nivelului economiei subterane din țara noastră are următoarea structură:

- ✚ **Introducere** în contextul general care a determinat alegerea acestei teme de cercetare;

- ✚ **6 Capitle** în care este analizat fenomenul economiei subterane, pornind de la definirea conceptului de economie subterană și influența politicii fiscale asupra dinamicii fenomenului, continuând cu evidențierea tuturor formelor de manifestare ale fenomenului și analiza tehnicilor de identificare și cuantificare a acestuia, identificate în literatura de specialitate și finalizând cu estimarea nivelului acestui fenomen în România în baza unui model adaptat realităților economice și particularităților din țara noastră;

- ✚ **Concluzii, orientări strategice și direcții viitoare de cercetare**, precum și prezentarea surselor bibliografice utilizate.

Considerată de unii autori drept un univers care evoluează complementar sau contradictoriu în raport cu economia oficială, **economia subterană** influențează progresul unei țări, dar poate avea și un rol nociv asupra dezvoltării economico-sociale a unui stat.

Expansiunea galopantă a fenomenului economiei subterane este datorată în principal unor disfuncționalități în ceea ce privește actul de management guvernamental, caracterizat de o incapacitate administrativă în ceea ce privește coordonarea și gestionarea a sistemului economic și relațiile ce îl caracterizează.

În contextul crizei mondiale, sistemele economice contemporane sunt caracterizate de o accentuare a discrepanțelor între nevoia tot mai mare de resurse financiare a statelor și sursele tot mai limitate aflate la dispoziția acestora, pe de-o parte, și de adâncirea dezechilibrelor care se manifestă în cadrul relațiilor economice, pe de altă parte.

Actualitatea și necesitatea studierii economiei subterane este evidențiată atât de preocupările permanente ale organizațiilor internaționale și a organelor decidente politic și administrativ, cât și de cele ale cercetătorilor și specialiștilor din domeniu, de a analiza acest fenomen în vederea diminuării efectelor nocive ale fenomenului analizat asupra dezvoltării economico - sociale și veridicității indicatorilor macroeconomici ai unei țări.

Pornind de la aceste considerații, economia subterană a devenit principalul adversar declarat al organelor decidente politic și administrativ, în încercarea acestora de a echilibra deficitul de surse financiare și de a crea un mediu economic stabil, echitabil și atractiv din punct de vedere investițional.

În încercarea de a justifica o serie de acte normative adoptate, sau ce urmează a fi adoptate, organele decidente politic și administrativ au determinat o prioritizare a luptei împotriva economiei subterane. Astfel, măsurile anticriză și de luptă

împotriva economiei subterane au devenit prioritatea zero a fiecărui decident politic și administrativ care a alternat la guvernare.

Astfel, au fost estimate diverse valori, fundamentate sau nu, pentru nivelul economiei subterane și au fost trasate sarcini precise organelor abilitate în lupta împotriva fenomenului, de a limita volumul operațiunilor economice ce se desfășoară în cadrul acestei zone a economiei și totodată, de a atrage cât mai multe sume către bugetul consolidat al statului.

Diferitele valori atribuite nivelului economiei subterane (ca procent din P.I.B.), mai mici în statisticile oficiale (în încercarea de a crea aparențele unui mediu economic atractiv pentru posibili investitori), moderate în publicațiile unor institute independente și supraevaluate în comunicatele unor patronate (în încercarea de a obține anumite facilități fiscale), crează o stare de confuzie în ceea ce privește dimensiunea acestui fenomen în țara noastră.

De aceea, cuantificarea nivelului economiei subterane și obținerea unor rezultate pertinente privind evoluția acestui fenomen presupune utilizarea unor metode specifice realităților economice din fiecare țară analizată (chiar utilizarea unor metode combinate) și realizarea unui model care să ia în considerare atât cauzele multiple și efectele nocive ale acestuia, cât și particularitățile fiecărei țări pentru care se dorește estimarea fenomenului.

În **primul capitol** al lucrării, **ECONOMIA SUBTERANĂ – ABORDĂRI CONCEPTUALE**, este prezentat stadiul cunoașterii economiei subterane pornind de la definirea conceptului, continuând cu evidențierea tuturor tipologiilor de activități subterane identificate în cercetările din domeniu și a factorilor determinanți ai acestora, precum și sublinierea necesității stringente de măsurare a nivelului acestui fenomenului.

Deși preocupările de studiere a fenomenului economiei subterane au început să se contureze în cadrul științelor economice în anii 30 ai secolului trecut, acestea au fost realizate într-o manieră mai aprofundată în ultimele 3 -4 decenii.

Putem aprecia astfel, că una dintre primele lucrări în acest domeniu este articolul „*The Subterranean Economy*” publicat în „*Financial Analyst Journal*” de economistul Peter M. Gutmann care evidențiază faptul că „*activitatea economică neînregistrată statistic nu mai constituie o cantitate ce poate fi neglijată*”¹. Totodată, autorul apreciază ritmul foarte rapid de dezvoltare al fenomenului, ritm ce depășește de multe ori pe cel al economiei oficiale.

Caracterul de noutate al studierii economiei subterane este datorat în mod obiectiv și faptului că până în prezent nu există un acord între specialiștii cu cercetări în domeniu, care vehiculează peste 20 de termeni în denumirea fenomenului: economie subterană, ascunsă, clandestină, disimulată, duală, informală, neagră, neînregistrată, neoficială, neraportată, ocultă, paralelă, etc.

Dificultatea definirii fenomenului economiei subterane se poate datora în principal atât multitudinii de activități ce sunt incluse în sfera de cuprindere a acestuia, cât și particularităților specifice acestui tip de economie în timp și spațiu.

Cea mai cuprinzătoare definiție a noțiunii de economie subterană este considerată de specialiști cea dată de Pierre Pestieau în lucrarea *L'Economie souterraine*, conform căreia „*economia subterană reprezintă ansamblul activităților economice ce se realizează la limita legilor penale, sociale sau fiscale sau care scapă (masiv) inventarierii conturilor naționale*”².

¹ Peter M. Gutmann, *The Subterranean Economy – Financial Analyst Journal*, S.U.A., 1977

² Pierre Pestieau, *L'Economie souterraine*, Paris, Hachette, 1989, p. 27

Friedrich Schneider identifică în mod strict fenomenul, economia subterană fiind definită ca „*totalitatea activităților generatoare de bunuri și servicii, ascunse în mod deliberat autorităților statului, pentru a evita o serie de plăți și obligații legale*”³. Aceste „evitări” vizează în principal: plata impozitelor și taxelor (inclusiv TVA), plata contribuțiilor către bugetul asigurărilor sociale, respectarea unor limitări legislative (salariu minim, număr maxim de ore de muncă pe săptămână, etc.) și respectarea unor obligații administrative (completarea și depunerea de declarații la organele competente, completarea și depunerea unor chestionare statistice, etc.).

Pentru a pune în evidență același fenomen, Vito Tanzi arată că „*economia subterană cuprinde ansamblul activităților desfășurate organizat, cu încălcarea normelor sociale și legilor economice, având drept scop obținerea unor venituri ce nu pot fi controlate de stat*”⁴. Totodată acesta apreciază că în procesul de dezvoltarea a economiei subterane, cauzele sunt multiple, dar că se pot grupa în patru categorii de factori: taxele, regulamentele, interdicțiile și corupția.

Indiferent cum mai este definită economia subterană („*piața producției de bunuri și servicii, legale sau ilegale, care scapă determinării oficiale a P.I.B*”⁵, „*acele activități economice neraportate sau nemăsurate de statisticile economice oficiale*”⁶, „*activități economice (afaceri) care evită măsurătorile agențiilor guvernamentale*”⁷, etc.), s-a constatat faptul că, scopul

³ Friedrich Schneider, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: New estimates for 145 Countries*, Johannes Kepler University of Linz, no. 2007-9, 2007, p. 4

⁴ Vito Tanzi, *The Underground Economy in United States – Estimates and Implications*, New York, 1984, p. 32

⁵ Smith Philip, *Assessing the size of the underground economy: The statistics Canada perspectives*, Canadian Tax Journal/ Revue Fiscale Canadienne, 1994, p. 247

⁶ Edgar L. Feige, *How big is irregular economy*, 2004 (<http://ideas.repec.org> accesat în luna noiembrie 2009)

⁷ David Scott, *The American Heritage® Dictionary of Business Term*, 2009 (<http://business.yourdictionary.com> accesat în luna noiembrie 2010)

activităților desfășurate în acest sens este acela de maximizare a resurselor financiare individuale prin limitarea prelevărilor legale ale statului, în vederea majorării „*beneficiului personal*”.

Analiza conceptului de economie subterană și de cuantificare a acestuia urmărește, în principal, identificarea tuturor activităților specifice fenomenului și a relațiilor de interdependență dintre aceste componente, precum și evidențierea motivației operatorilor economici de a activa în această „zonă” a economiei. Aceste elemente au fost considerate absolut necesare în procesul de **standardizare a definirii conceptului de economie subterană** și de înlăturare a ambiguităților din domeniu.

Încercarea de delimitare strictă a acestor activități specifice economiei subterane (*legale prin natura lor, dar subimpozitate sau specifice fraudei fiscale*) sau gruparea acestora în funcție de anumite caracteristici generale („*motivația operatorilor economici...*”, „*influența cadrului legislativ...*”, „*modul de decontare...*”, etc.) are un caracter pur teoretic, fără pretenția elaborării unui cadru general valabil pentru toate entitățile analizate.

Identificarea zonelor ”de interes” pentru economia subterană, precum și evidențierea motivației contribuabililor de a migra din economia reală către această “zonă”, reprezintă o etapă importantă în procesul de elaborare a unor proceduri corecte de control și cuantificare a fenomenului, precum și de diminuare a efectelor acestuia. Acest demers a urmărit **realizarea unei analize detaliate privind identificarea multiplelor forme pe care economia subterană le poate avea în timp.**

Se poate aprecia că, elaborarea unei tipologii unice a activităților specifice economiei subterane este practic imposibil de realizat, atât datorită unei dinamici permanente a fenomenului cât și specializării practicilor utilizate de “practicanții” din această “zonă” a economiei.

Totuși, evidențierea și explicarea celor două componente fundamentale ale fenomenului (*latura autonomă și latura ocultă*) poate contura întreaga sferă de cuprindere a activităților specifice economiei subterane, element esențial în demersul științific inițiat.

Figura 1.1. – Factorii care influențează economia subterană

În ceea ce privește factorii determinanți ai evoluției economiei subterane, aceștia trebuie analizați din perspective limitării efectelor nocive ale acestui fenomen. Astfel, pornind de la ineficiența actului de guvernare și influența acestuia asupra cadrului legislativ și a nivelului presiunii fiscale, se constată o alterare a mediului economic și o degradare a eticii sociale.

Capitolul 2 al lucrării, **ROLUL ȘI IMPACTUL INTERVENȚIEI STATULUI ASUPRA STRUCTURII ȘI DINAMICII ECONOMIEI SUBTERANE**, analizează influența deciziilor statului asupra structurii și dinamicii fenomenului, pornind de la explicarea unor concepte esențiale în demersul științific precum: fiscalitate, sistem fiscal, politică fiscală, impozit, presiune fiscală, etc.

Fiscalitatea este tratată atât din punct de vedere al rolului pe care elementele sale le au în cadrul mecanismelor economiei naționale (*resursă financiară și pârghie fiscală*), cât și din cel al accepțiunilor care pot fi atribuite acesteia:

- *în sens juridic*, fiscalitatea reprezintă “un ansamblu de reglementări privitoare la sistemul de impozite și taxe”⁸;
- *în sens economic*, fiscalitatea reprezintă ”un ansamblu de procese economice de redistribuire a P.I.B. de la persoanele fizice și juridice la dispoziția statului, în scopul acoperirii unor nevoi cu caracter public”⁹.

În încercarea de a realiza o abordare sistemică a fiscalității, ce presupune atât analiza elementelor componente ale acesteia cât și interconexiunile dintre ele, se fundamentează noțiunea de **sistem fiscal**.

Sistemul fiscal cuprinde un ansamblu de concepte, principii, metode, procese cu privire la o mulțime de elemente (materie impozabilă, cote, subiecți fiscali) între care se manifestă relații care apar ca urmare a proiectării, legiferării, așezării și perceperii impozitelor și care sunt gestionate conform legislației fiscale, în scopul realizării obiectivelor sistemului¹⁰.

⁸ Gh. Filip, *Finanțe*, Editura Junimea, Iași, 2002, p. 232

⁹ Gh. Filip, *op. cit.*, p. 233

¹⁰ Carmen Corduneanu, *Sistemul fiscal în știința finanțelor*, Editura Codecs, București, 1998, p. 22

Politica fiscală a unui stat, ca instrument de influențare și stabilizare a efectelor conjuncturilor economice, a evoluat în timp atât sub influența unor factori obiectivi (realități istorice, economice, sociale, etc.) cât și a unor factori subiectivi (doctrină economică, ideologii politice, profilul cultural național, etc.).

Rolul statului în menținerea unui echilibru între resursele bugetare și utilizarea acestora pe de o parte și resursele bugetare și gradul de suportabilitate al contribuabililor pe de altă parte, fac din mecanismul de stabilire a arhitecturii fiscale o provocare continuă a politicii fiscale în direcția identificării nivelului maxim de eficiență.

În ecuația de stabilire a arhitecturii fiscale, s-a constatat faptul că existența unei economii subterane, caracterizată de o permanentă diversificare și „rafinare” a activităților specifice, determină o erodare a bazei impozabile și implicit a veniturilor bugetare, cu implicații majore în stabilirea unui echilibru bugetar.

Având în vedere faptul că, în ultima perioadă se observă o accentuare agresivă a influenței zonei politice asupra funcției publice, chiar și către palierele caracterizate de un grad mic de decizie, în lucrare a fost limitată utilizarea unor concepte ca: guvernare, guvernământ, plan de guvernare.

Totuși, pentru a identifica entitatea responsabilă politic și administrativ de măsurile de politică economică luate, precum și pentru deciziile adoptate în procesul de diminuare sau combatere a efectelor nocive pe care economia subterană le are asupra progresului unui stat, a fost introdus un concept nou: **„organ decident politic și administrativ”**.

Organul decident politic și administrativ trebuie să utilizeze instrumentele de politică fiscală (impozitele, taxele, prelevările obligatorii și cheltuielile guvernamentale) pentru îndeplinirea scopurilor financiare, economice și sociale, dar și în construirea unei arhitecturi fiscale eficiente, cu respectarea principiilor fiscalității.

În acest domeniu cea mai elocventă analiză o dau **Curba Laffer** și teoria „*too much tax, no tax*” care vizează explicarea relației dintre rata de impozitare și nivelul veniturilor fiscale. Astfel, într-o primă fază creșterea ratei de impunere determină o creștere a veniturilor fiscale, dar după un anumit nivel critic, aceasta nu face decât să determine un transfer masiv al activităților din economia reală către economia subterană, încasările fiscale începând să descrească.

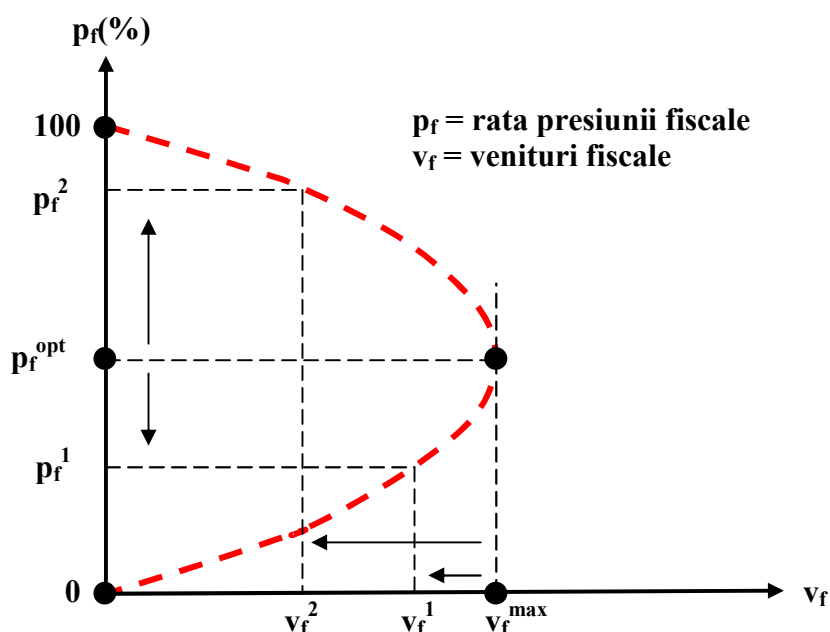

Figura 2.2. – Curba Laffer în analiza presiunii fiscale

În aceste condiții, statul prin organul decident politic și administrativ, trebuie să utilizeze o serie de măsuri fiscale (extinderea sferei deducerilor fiscale acordate, impozitarea mai redusă a veniturilor din capital, dezvoltarea piețelor financiare, etc.) pentru stimularea investițiilor și creșterea volumului activităților economice, în scopul majorării bazei de impozitare și implicit a veniturilor bugetare, dar și pentru realizarea echilibrelor în economia reală.

În contextul economic actual, globalizarea relațiilor economice, creșterea libertății de mișcare a capitalurilor și expansiunea corporațiilor multinaționale și a paradisurilor fiscale, sunt elemente de conjunctură internațională care au implicații negative asupra procesului de mobilizare a resurselor financiare și influențează direct dezvoltarea și diversificarea activităților ce se desfășoară în sfera economiei subterane.

Internaționalizarea formelor de manifestare ale economiei subterane (evaziunea fiscală, munca „la negru”, spălarea banilor, corupția) au generat o serie de noi provocări pentru politicile fiscale actuale, mai ales în domeniul securității financiare a contribuabililor și a statelor.

Aspectele precizate anterior, au evidențiat rolul determinant al statului, prin organul decident politic și administrativ, în obținerea nivelului maxim de eficiență al politicilor sale fiscale, precum și în utilizarea tuturor pârghiilor fiscale, economice, sociale, sau de altă natură în stabilirea unui grad optim de fiscalitate care să nu conducă la transferul activităților din economia reală către economia subterană.

Contribuția personală în această direcție a fost materializată în **completarea definiției date de literatura de specialitate conceptului de politică fiscală**, care a fost definită ca *ansamblul deciziilor de natură fiscală luate de organul decident politic și administrativ, prin intermediul bugetelor publice, în scopul asigurării resurselor financiare destinate finanțării nevoilor publice, realizării unor finalități de natură economico-socială, precum și menținerii echilibrului macroeconomic în economia reală.*

Înclinația contribuabilului spre economia subterană este influențată în mod direct de nivelul și dinamica fiscalității. Din acest motiv considerăm că acțiunea statului trebuie îndreptată mai mult spre o colectare eficientă a impozitelor și taxelor și mai puțin

spre o ajustare a necesarului de resurse financiare prin majorarea fiscalității.

În contextul temei studiate, eficiența unui sistem fiscal trebuie analizată din punct de vedere al gradului de conformare și plată a impozitelor și taxelor de către contribuabili, ca efect al nivelului presiunii fiscale, dar și influența unor factori de natură economică, socială, culturală, etc., asupra acestui comportament.

Astfel, **presiunea fiscală** trebuie analizată nu numai din punct de vedere al mărimii relative a acesteia, ci și prin prisma venitului net rămas după impozitare la dispoziția contribuabilului și a nevoilor individuale ce pot fi satisfăcute cu acesta.

S-a constatat faptul că o creștere a complexității mecanismelor economice contemporane, precum și accentuarea măsurilor luate de stat în demersul acestuia de acoperire a necesarului de resurse financiare, a determinat operatorii economici să apeleze la acțiuni tot mai „rafinată” în vederea eludării impozitelor și taxelor datorate bugetului consolidat al statului.

Tot în acest capitol *s-a realizat o imagine sintetică a evoluției ratei fiscalității la nivel european în perioada 2001-2010* și o prezentare a tuturor accepțiunilor în ceea ce privește calcularea sarcinii fiscale și a factorilor ce influențează determinarea acestui indicator.

Capitolul 3 al lucrării, **FORME DE MANIFESTARE ALE ECONOMIEI SUBTERANE**, abordează toate formele de manifestare ale fenomenului, identificate în literatura de specialitate și analizate în cadrul demersului științific de estimare și cuantificare a nivelului economiei subterane din țara noastră.

Astfel, *au fost identificate, sistematizate și studiate toate formele de manifestare ale economiei subterane și caracteristicile esențiale ale acestora* (evaziunea fiscală – vectorul central al economiei subterane, munca „la negru” –

implicații duble asupra bugetului de stat, spălarea banilor – transferul de fonduri din economia subterană către economia reală, corupția – scutul politic și birocratic al economiei subterane, sfera violentă a economiei subterane – terorismul, contrabanda, traficul de droguri și de arme, etc.), precum și influența acestora, directă sau indirectă, asupra economiei reale.

Într-o definiție mai completă, **evaziunea fiscală** este prezentată ca fiind „*sustragerea prin orice mijloace de la impunerea sau de la plata impozitelor, taxelor, contribuțiilor și a altor sume datorate bugetului de stat și bugetelor fondurilor speciale de către persoanele fizice și persoanele juridice*”¹¹

Pentru a înțelege cât mai bine activitatea contribuabililor de a se sustrage de la plata impozitelor și taxelor datorate bugetului consolidat al statului, trebuie identificate și sistematizate toate formele de manifestare a acestui fenomen. Cea mai uzitată modalitate de clasificare a formelor de manifestare a evaziunii fiscale, evidențiază două concepte:

- *evaziunea fiscală „licită” (tolerată sau intra-legal);*
- *evaziunea fiscală „ilicită” (frauda fiscală sau extra-legal).*

Figura 3.1. – Forme de manifestare a evaziunii fiscale

¹¹ Iulian Văcărel, *Finanțe publice* – Ediția a VI-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007., p. 455

Evaziunea fiscală „licită” reprezintă acțiunea contribuabilului de a ocoli legea, recurgând la o combinație neprevăzută a legilor și deci scăpată din vedere de legiuitor. Se mai numește și „evaziune fiscală la adăpostul legii”, dar denumirile utilizate în mod curent nu trebuie să ducă la interpretarea că legea permite acest fenomen nociv pentru economie, ci faptul că acesta este posibil datorită unor lacune ale legilor, fiind mai frecvent în perioade în care apar noi categorii de întreprinderi, noi impozite sau când se recurge la acordarea de facilități fiscale.¹²

Evaziunea fiscală „ilicită” reprezintă acțiunea voită a contribuabilului de a încălca prevederile legale în scopul de a nu plăti impozitul datorat în tot sau în parte. În acest caz, activitatea desfășurată de operatorul economic este asimilată cu fraudă fiscală.

Globalizarea relațiilor economice și creșterea libertății de mișcare a capitalurilor, a determinat apariția fenomenului de evaziune fiscală internațională, fenomen caracterizat atât de eludarea impozitelor și taxelor datorate prin fraudă fiscală internațională, cât și de un transfer al activităților economice spre țări sau zone cu legislații fiscale mai favorabile (*paradisurile fiscale și societățile offshore*).

Literatura de specialitate evidențiază următoarele forme particulare de evaziune fiscală: fraudă pe termen lung, fraudă pe termen scurt, sindromul „Phoenix”, sindromul „Companiilor multiple”, manipulările insignifiante, abținerea, disimularea, etc.

Munca „la negru” reprezintă o componentă importantă a economiei subterane și desemnează fenomenul caracterizat de *înțelegerea dintre angajator și angajat de a derula relații de muncă fără plată (parțială sau totală) impozitelor și taxelor datorate bugetului consolidat al statului*. Indiferent ce denumire

¹² Mariana-Cristina Cioponea, *Finanțe publice și teorie fiscală*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007, p. 214

este atribuită fenomenului (muncă la negru, muncă ilegală, muncă fără forme legale, muncă subdeclarată, muncă nedeclarată, etc.), aceasta cuprinde activitățile lucrative exercitate în afara sau la limita dispozițiilor legale sau a reglementărilor în vigoare.

Complexitatea fenomenului a generat discuții aprinse, și chiar contradictorii, în ceea ce privește: cauzele, formele de manifestare, posibilitățile de estimare și diminuare a nivelului muncii „la negru” ca activitate ce are ca scop maximizarea resurselor financiare ale angajatorului și angajatului prin limitarea prelevărilor legale ale statului.

Influența asupra bugetului de stat se manifestă în două direcții importante:

- pe de o parte prin diminuarea veniturilor bugetare prin neînregistrarea și neplata prelevărilor obligatorii care ar trebui plătite pentru veniturile realizate;
- pe de altă parte prin majorarea nejustificată a cheltuielilor bugetare cu stimulentele materiale acordate persoanelor „neocupate”.

Deși majoritatea studiilor în domeniu ce au urmărit determinarea nivelului și structurii muncii „la negru” și influențele negative ale acesteia asupra bugetului de stat au evaluat numai nivelul prelevărilor legale datorate (de angajator și angajat) pentru remunerarea muncii prestate, în contextul determinării cât mai exacte a nivelului și structurii economiei subterane, trebuie cuantificat și nivelul activității economice neînregistrată ce contribuie în mod curent la obținerea P.I.B.-ului.

Procesul de **spălare a banilor** reprezintă finalitatea acțiunilor din domeniul evaziunii fiscale, muncii „la negru”, corupției și al crimei organizate. Prin acest proces, ca urmare a unor operațiuni de inginerie financiară, „banii murdari” obținuți în cadrul economiei subterane capătă proveniență „legală” și pot fi introduși în sectorul oficial al economiei ca resurse investiționale legale.

Deși literatura de specialitate evidențiază o serie de termeni asociați fenomenului (bani negri, murdari, cenușii, fierbinți, etc.), acest proces de spălare a banilor este un fenomen complex, asociat întotdeauna cu noțiunea de economie subterană deoarece fără „legalizarea” profiturilor obținute din operațiunile ilegale, activitatea subterană nu ar fi de conceput.

Definită generic ca fiind *abuzul de putere publică pentru beneficiul particular*¹³, **corupția** este un fenomen complex ce acționează în diferite contexte pentru a oferi „practicanților” de activități subterane protecție împotriva acțiunilor coercitive ale statului.

Diversitatea formelor pe care le îmbracă fenomenul corupție, pornind de la un simplu act de a da mită până la afectarea gravă a sistemului economic, politic și administrativ, face din aceasta un fenomen complex, adaptat permanent la sistemul economic și administrativ, cu o dinamică permanentă, greu de cuantificat și eradicat.

În acest sens au fost identificate activitățile cele mai expuse fenomenului de corupție și a fost introdus un concept nou de ierarhizare a funcțiilor publice: **piramida funcțiilor publice**, ca element central al administrației. Totodată, a fost identificată o posibilă relație dintre operatorii economici și administrație, în procesul complex de manifestare a corupției, evidențiată la nivel conceptual: **funcția publică și piramida inversă a corupției**.

Nivelul și structura activităților violente ale economiei subterane (**terorismul, contrabanda, traficul de droguri și de arme, prostituția**, etc.) dau o imagine esențială a ceea ce înseamnă acest fenomen pentru societatea contemporană, precum și impactul acestor activități asupra resurselor bugetare aflate la dispoziția statului și asupra parametrilor sociali ce caracterizează societatea în ansamblul său.

¹³ www.transparencyinternational.org

Pornind de la premisa că un cadru legislativ mai coerent și eficient constituie pilonul central al măsurilor luate de organele decidente politic și administrativ în încercarea de limitare a efectelor nocive pe care economia subterană le are asupra unei țări, în acest capitol sunt prezentate și principalele acte normative care reglementează lupta împotriva tuturor formelor de manifestare a economiei subterane.

Tot în acest capitol **a fost realizată o analiză complexă privind dinamica și structura principalilor vectori ai economiei subterane** (evaziunea fiscală și munca “la negru”) pe baza datelor furnizate de Consiliul Fiscal și Institutul Național de Statistică.

Analiza efectuată a urmărit realizarea unei radiografii complete a dinamicii acestor indicatori pentru România în perioada 2004 – 2010 (atât în sume absolute, cât și ca procent din P.I.B.), precum și identificarea cauzelor (legislative sau de conjunctură economică) ce au determinat anumite evoluții ale acestora. Au fost calculate ritmurile și sporurile (cu bază în lanț și cu bază fixă) care au caracterizat evoluția indicatorilor în perioada analizată și modul în care aceștia se datorează unor decizii de politică economică sau unor conjuncturi economice internaționale.

Capitolul 4 al lucrării, **TEHNICI DE IDENTIFICARE ȘI CUANTIFICARE A ECONOMIEI SUBTERANE**, analizează principalele metode de estimare (directe sau indirecte) a nivelului economiei subterane identificate în literatura de specialitate și felul în care acestea sunt aplicabile realităților economice din țara noastră.

Metodele directe de estimare reprezintă încercări aparent empirice de cuantificare a nivelului și structurii economiei subterane. Bazate pe modele simple, dar cu dinamică foarte complexă, aceste metode presupun valorificarea și analiza unor date obținute, în principal ca urmare unor sondaje statistice și extrapolarea acestora pe baza unor metodologii specifice. Aceste

metode sunt, în general, singurele acceptate oficial, iar rezultatele obținute sunt utilizate în fundamentarea sau justificarea măsurilor luate de organele decidente politic și administrativ.

Cele mai utilizate metode directe de estimare a nivelului economiei subterane sunt:

- Metoda anchetei statistice;
- Metoda investigării fiscale.

În cadrul metodelor directe de estimare a economiei subterane, cele mai importante dezavantaje sunt legate de stabilirea eșantionului supus cercetării, subiectivismul datelor analizate sau lipsa de reprezentativitate a valorilor obținute, precum și de modul în care aceste rezultate sunt interpretate.

Trebuie subliniat și faptul că, în general metoda anchetei statistice analizează nivelul economiei subterane prin prisma nivelului muncii “la negru” ca și componentă a fenomenului analizat, iar obiectivitatea metodei investigării fiscale se datorează în mare parte modului în care programul de control surprinde toate zonele cu potențial ridicat în ceea ce privește transferul activităților din economia reală către economia subterană.

În cadrul acestor metode, considerăm că metoda investigării fiscale este mai eficientă ca urmare a gradului foarte mic de subiectivism al datelor analizate, iar elaborarea unui **program de control** eficient poate elimina problema lipsei de reprezentativitate a acesteia.

Spre deosebire de metodele directe de estimare, care sunt bazate pe analize microeconomice, **metodele indirecte de estimare** sunt în general bazate pe indicatori macroeconomici și vizează neconcordanțele (discrepanțele) dintre aceștia.

Considerate de majoritatea specialiștilor din domeniu mai obiective și mai exacte, metodele indirecte de evaluare a economiei subterane presupun o modelare foarte elaborată și complexă a datelor analizate.

Caracteristica generală a metodelor indirecte o reprezintă faptul că, oricât de bine ar fi gândite și realizate activitățile din domeniul economiei subterane, fluxurile de produse și bani generate de aceste activități, influențează direct mecanismele economiei reale, iar *urmele lăsate*¹⁴ constituie punctul de plecare specific acestor metode de estimare.

Cele mai utilizate metode indirecte de estimare a nivelului economiei subterane sunt:

- Metoda discrepanțelor dintre cheltuieli și venituri;
- Metoda discrepanțelor pe piața muncii;
- Metoda discrepanțelor în tranzacții;
- Metoda discrepanțelor pe piața monetară;
- Metoda consumurilor de energie;
- Metoda ecuațiilor structurale.

Dificultatea aplicării metodelor indirecte se datorează, în general, necesității stabilirii unei perioade de referință, în care nivelul fenomenului analizat este considerat la un nivel minim, irelevant. Determinarea eronată a acestei perioade (an de referință) sau demararea unor cercetări pornind de la o serie de presupuneri fără fundament științific sau practic, pot genera rezultate contradictorii privind nivelul fenomenului analizat.

Trebuie subliniat și faptul că metodele indirecte de analizare a fenomenului cercetat oferă date privind nivelul economiei subterane, fără a evidenția structura acesteia sau zonele cu potențial ridicat în cadrul fenomenului.

Toate metodele indirecte de determinare a nivelului economiei subterane pe baza discrepanțelor apărute în cadrul economiei reale au la bază principiul *ceteris paribus* potrivit căruia, autorii consideră un singur indicator ca fiind determinant pentru fenomenul analizat (ecartul dintre venituri și cheltuieli,

¹⁴ Friedrich Schneider, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: What Do We Really Know?* –I.Z.A. Paper no. 2315, 2006, p. 40

nivelul tranzacțiilor, forța de muncă, cererea de monedă, consumul de energie electrică, etc.).

Având în vedere faptul că, efectele economiei subterane se manifestă simultan atât pe piața muncii, a bunurilor și serviciilor sau pe cea monetară, presupunerea că un singur factor sau indicator captează toate efectele nocive ale existenței economiei subterane este greu de susținut. Utilizarea acestor metode, pentru aceeași entitate analizată, determină obținerea unor rezultate contradictorii în ceea ce privește nivelul fenomenului analizat și totodată polemici (între diferiții autori care au consacrat una sau alta dintre metodele analizate) referitoare la indicatorul determinant al economiei subterane.

De aceea, se poate considera că metoda ecuațiilor structurale introdusă de profesorul Friedrich Schneider este cea mai complexă și furnizează rezultatele cele mai apropiate de nivelul real al fenomenului analizat.

Pornind de la modelul M.I.M.I.C. (Indicatori Multipli Cauze Multiple), introdus de Goldberger în anul 1975, profesorul Friedrich Schneider de la Johannes Kepler University of Linz - Austria, a elaborat un model¹⁵ care ia în considerare în mod explicit cauzele multiple ale existenței și creșterii economiei subterane, precum și efectele multiple ale economiei subterane de-a lungul timpului.

Analiza se bazează pe teoria statistică a variabilelor neobservabile, care consideră cauze multiple și indicatori multipli ai fenomenelor de măsurat, iar pentru estimare, se folosește o abordare analitică factorială pentru măsurarea economiei ascunse ca variabilă inobservabilă în timp.

Coeficienții necunoscuți sunt estimați printr-un set de ecuații structurale în interiorul căruia variabila „neobservabilă” (nivelul

¹⁵ Friedrich Schneider, *Increasing Shadow Economies all over the World – Fiction or Reality? A Survey of the Global Evidence of their Size and of their Impact from 1970 to 1995*, The Institute for the Study of labor (IZA), 1998 (www.iza.org/eu/papers interogat în luna august 2010)

economiei subterane) nu poate fi măsurată direct. Modelul determină nivelul acestei variabile prin elaborarea a două ecuații corespunzătoare celor două etape ale acestuia:

✓ *ETAPA I* - ecuația structurală a modelului care evidențiază relațiile cauzale dintre variabilele inobservabile și cauzele fenomenului;

✓ *ETAPA II* - ecuația determinării nivelului fenomenului care realizează legătura dintre variabilele inobservabile și indicatorii observabili.

Acest model presupune o singură variabilă inobservabilă (nivelul economiei subterane), care se presupune că este influențată de un set de indicatori, evidențind astfel dependența structurală a economiei subterane de variabilele care pot fi utile în estimarea mișcării și dimensiunii sale în viitor.

Ecuațiile de bază ale modelului, care descriu atât relațiile cauzale dintre variabilele inobservabile și cauzele fenomenului cât și evoluția variabilei inobservabile (nivelul economiei subterane), sunt următoarele¹⁶:

$$IE = \gamma' x + v \quad \text{(1) Ecuația structurală a modelului}$$

$$\gamma = \lambda IE + \varepsilon \quad \text{(2) Ecuația determinării nivelului fenomenului}$$

$$\gamma = \pi x + \mu \quad \text{(3) Ecuația globală a modelului}$$

unde: IE – nivelul economiei subterane;

$\gamma' = (\gamma_1, \dots, \gamma_p)$ - vectorul pentru indicatorii determinanți ai economiei subterane;

$x' = (x_1, \dots, x_q)$ – vectorul cauzelor determinante ale fenomenului;

λ , γ și ε – vectori ai parametrilor;

v – nivelul de eroare;

$\pi = \lambda \gamma'$;

$\mu = \lambda v + \varepsilon$.

¹⁶ Friedrich Schneider, *Money Laundering: Some Preliminary Empirical Findings*, University of Linz, 2007

Modelul analizează ca posibile *cauze* ale nivelului economiei subterane următoarele:

- ✓ *presiunea fiscală*, directă și indirectă, atât cea reală cât și cea percepută;
- ✓ *presiunea reglementărilor fiscale*, ca rezultat al măsurilor luate de organele decidente legislativ, atât ca număr de acte normative cu caracter fiscal adoptate cât și frecvența modificărilor și dificultatea percepției acestora de către operatorii economici;
- ✓ *moralitatea fiscală*, ca atitudine a plătitorilor de impozite și taxe. Se presupune că o moralitate fiscală în scădere contribuie la creșterea dimensiunii economiei subterane.

Modificarea dimensiunii economiei subterane poate fi reflectată de următorii *indicatori*:

- ✓ dezvoltarea indicatorilor monetari. Dacă activitățile din economia subterană cresc, sunt necesare tranzacții monetare suplimentare;
- ✓ dezvoltarea pieței muncii. O participare crescută a muncitorilor în sectorul ascuns rezultă într-o descreștere a participării acestora la economia oficială. În mod similar, activități sporite în sectorul ascuns se pot reflecta în mai puține ore de lucru în economia oficială;
- ✓ dezvoltarea pieței bunurilor și serviciilor. O creștere a economiei subterane înseamnă că intrările (forța de muncă în special) părăsesc economia oficială (cel puțin parțial), și această deplasare poate avea un efect negativ asupra ratei de creștere a economiei oficiale.

Acest model tratează activitățile din economia subterană ca o variabilă latentă și folosește câteva variabile cauzale (măsurabile), precum și o serie de indicatori.

În categoria ***variabilelor cauzale***, modelul face referire la:

- sarcina fiscală/ PIB,
- impozitele datorate de către indivizi/ PIB,
- taxele pe producție și importuri/ PIB,
- impozitele pe veniturile corporațiilor/ PIB,
- contribuțiile la schemele de protecție socială cu caracter obligatoriu/ PIB,
- indemnizațiile de șomaj/ PIB,
- rata șomajului,
- angajarea pe cont propriu/ populația activă civilă,
- indicele birocrăției

Indicatorii analizați se referă la:

- indicele PIB real,
- rata de activitate a populației,
- raportul dintre agregatele monetare M1/M2

Estimările profesorului Friedrich Schneider reprezintă punctul de plecare în majoritatea studiilor și informărilor recente privind determinarea nivelului economiei subterane, iar concluziile formulate ca urmare a analizei rezultatelor obținute vizează următoarele aspecte¹⁷:

- ✓ nivelul economiei subterane a atins dimensiuni deosebit de mari,
- ✓ economia subterană este un fenomen complex prezent într-o măsură însemnată în toate tipurile de economie,
- ✓ dacă un guvern dorește să diminueze economia subterană, acesta va trebui mai întâi să analizeze relațiile complexe dintre economia oficială și cea subterană – ceea ce este extrem de important – pe fundalul propriilor decizii,

¹⁷ Friedrich Schneider, *Shadow Economies and Corruption all over the World: New Estimates for 145 Countries*, Economics Journal, 2007

- ✓ guvernul ar putea să nu fie deosebit de interesat de reducerea economiei subterane din următoarele motive:
 - pierderea fiscală poate fi moderată, întrucât 2/3 din venitul obținut în economia subterană este cheltuit imediat în economia oficială,
 - venitul obținut în economia subterană crește nivelul de trai pentru cel puțin 1/3 din populația ocupată,
 - oamenii implicați în economia subterană au mai puțin timp pentru alte lucruri, cum ar fi participarea la demonstrații, etc.
- ✓ una dintre cele mai mari provocări pentru fiecare guvern este adoptarea unor măsuri eficiente care să facă munca în economia subterană mai puțin atractivă și să stimuleze munca în condiții de legalitate.

Alegerea modelului ecuațiilor structurale, în cadrul demersului științific de cuantificare nivelului economiei subterane din România, s-a realizat din considerente logice, legate de complexitatea cauzelor analizate și a indicatorilor utilizați. Pornind de la o serie de cauze obiective (nivelul presiunii fiscale, presiunea reglementărilor fiscale, moralitatea fiscală) și de la variația în timp a unor indicatori (indicatori monetari, indicatori specifici pieței muncii sau pieței bunurilor și serviciilor), modelul tratează economia subterană ca o variabilă latentă influențată de mai multe variabile cauzale.

Totodată, în cadrul cercetării trebuie utilizate metode specifice realităților economice din fiecare țară analizată (chiar utilizarea unor metode combinate) și nu traducerea și aplicarea a unui model care a fost utilizat cu succes în altă țară sau în alte contexte.

Din aceste motive, am considerat că Modelul Schneider se poate ajusta cel mai bine cu elemente suplimentare care identifică particularitățile economice din țara noastră (variabile cauzale obținute prin metoda investigației fiscale), în cadrul demersului

științific de identificare și cuantificare a nivelului economiei subterane din România.

Capitolul 5 al lucrării, **DETERMINAREA NIVELULUI ECONOMIEI SUBTERANE ÎN ROMÂNIA**, reprezintă o analiză a activității Gărzii Financiare, instituție definitivă în combaterea evaziunii fiscale din țara noastră.

Garda Financiară este o instituție publică de control, cu personalitate juridică, care exercită controlul operativ și inopinat privind prevenirea, descoperirea și combaterea oricăror acte și fapte din domeniul economic, financiar și vamal, care au ca efect evaziunea și fraudă fiscală, organizată ca organ de specialitate al administrației publice centrale în subordinea Agenției Naționale de Administrare Fiscală.¹⁸

Asigurarea unui cadru legal optim de funcționare a instituției, precum și stabilirea unor programe de control eficiente, constituie garanția întocmirii unor acte de control de calitate care să surprindă toate zonele cu potențial ridicat al activităților ce se pot transfera din economia reală către economia subterană și toate categoriile de contribuabili ce urmăresc eludarea bugetului consolidat al statului.

Principalii indicatori caracteristici activității Gărzii Financiare, analizați în lucrare, sunt:

- număr de acțiuni de control;
- număr de agenți economici verificați;
- număr de acte de control întocmite;
- valoare amenzi aplicate; valoare amenzi încasate;
- valoare confiscări; număr de sesizări penale;
- valoare prejudicii constatate.

Se poate aprecia, că prin extrapolarea datelor obținute de Garda Financiară în cadrul activității de control la întreaga populație de contribuabili (în special operatori economici) și

¹⁸ www.gardafinanciara.ro

corelând acest indicator cu ponderea entităților verificate unde s-au constatat deficiențe (confiscări sau prejudicii în cadrul lucrărilor penale), se poate estima nivelul activităților specifice economiei subterane care se sustrag prelevărilor legale.

În vederea obținerii unor date pertinente privind nivelul economiei subterane din România, a fost realizată o analiză a activității Gărzii Financiare pe o perioadă de 7 ani, analiză ce a furnizat date importante în ceea ce privește conturarea unei *radiografii* a structurii, nivelului și particularităților specifice sectorului economiei subterane din țara noastră.

Realizarea unei analize complete și detaliate privind evoluția principalilor indicatori specifici activității Gărzii Financiare în perioada 2004 - 2010, a reprezentat un efort deosebit atât din punct de vedere al documentării specifice, cât și din cel al elaborării unor concluzii pertinente în ceea ce privește eficiența instituției în procesul de combatere a evaziunii fiscale, ca vector central al economiei subterane.

Considerăm că asigurarea unui cadru legal optim de funcționare a instituției, precum și stabilirea unor programe de control eficiente, constituie garanția întocmirii unor acte de control de calitate care să ofere toate elementele necesare unei analize pertinente privind nivelul și structura economiei subterane din țara noastră.

Pentru o estimare corectă a nivelului economiei subterane din România și pentru fundamentarea cât mai riguroasă a rezultatelor obținute, în cadrul demersului științific **au fost evidențiate avantajele și analizate dezavantajele metodelor de estimare a nivelului economiei subterane utilizate până în prezent.**

Totodată, a fost realizată și o analiză comparativă a diferitelor estimări privind nivelul economiei subterane din România (nivelul determinat de Consiliul Fiscal pe baza datelor furnizate de Institutul Național de Statistică și nivelul determinat

cu ajutorul ecuațiilor structurale), precum și a nivelului presiunii fiscale (ca element de comparație).

Diferențele furnizate de cele două modele analizate s-au datorat următoarelor aspecte:

- ✓ existența unor viziuni diferite în ceea ce privește posibilitatea sau imposibilitatea ca un singur indicator să capteze toate efectele economiei subterane;
- ✓ utilizarea unor componente diferite în ceea ce privește elementul central al modelului utilizat (munca “la negru” în cazul modelului utilizat de Institutul Național de Statistică și presiunea fiscală în cazul modelului ecuațiilor structurale);
- ✓ analizarea unor concepte diferite în ceea ce privește activitățile componente ale economiei subterane și în special cele referitoare la spălarea banilor, corupția, terorismul, contrabanda, traficul de droguri și de arme, etc.;
- ✓ existența unor motivații subiective ale organului decident politic și administrativ în raportarea unui anumit nivel al economiei subterane (dorința de “consolidare” a unor raportări efectuate către o serie de organisme internaționale, încercarea de a evidenția „eficiența” măsurilor luate în ceea ce privește diminuarea efectelor nocive ale acestui fenomen asupra economiei reale, crearea unui mediu de afaceri atractiv, etc.).

Capitolul 6 al lucrării, **AJUSTAREA NIVELULUI ECONOMIEI SUBTERANE DIN ROMÂNIA DETERMINAT CU AJUTORUL MODELULUI SCHNEIDER**, prezintă elaborarea ecuației de ajustare a nivelului economiei subterane determinat de Modelului Schneider pentru România, în perioada 2004 - 2010, etapele parcurse în cadrul demersului științific de determinare a modelului și testarea aplicabilității acesteia.

Având în vedere că metoda ecuațiilor structurale (Modelul Schneider) analizează, în categoria *variabilelor cauzale*, elemente care au legătură directă cu statisticile oficiale (sarcina fiscală/ PIB, impozitele datorate de către indivizi/ PIB, taxele pe producție și importuri/ PIB, impozitele pe veniturile corporațiilor/ PIB, contribuțiile la schemele de protecție socială cu caracter obligatoriu/ PIB, asigurarea de șomaj/ PIB, rata șomajului, angajarea pe cont propriu/ populația activă civilă, indicele birocrăției) iar cuantificarea posibilelor *cauze* ale fenomenului (presiunea fiscală, presiunea reglementărilor fiscale și mai ales moralitatea fiscală) este extrem de dificilă, există posibilitatea ca modelul să nu includă în analiză totalitatea aspectelor specifice economiei subterane.

De aceea este necesară ajustarea nivelului economiei subterane din țara noastră, determinat cu ajutorul metodei ecuațiilor structurale, cu rezultatele obținute prin prelucrarea statistică a principalilor indicatori caracteristici activității Gărzii Financiare, ca instituție care exercită controlul operativ și inopinat privind majoritatea activităților specifice economiei subterane și care oferă date importante pentru analizarea acestui fenomen.

Deși este mai puțin folosită în cercetările științifice din domeniu, metoda investigării fiscale furnizează date importante în ceea ce privește realizarea unei radiografii a structurii, nivelului și particularităților specifice sectorului economiei subterane.

Prelucrate statistic, datele obținute ca urmare a activităților specifice desfășurate de Garda Financiară, pot ajusta ecuația utilizată de profesorul Friedrich Schneider în cadrul metodei ecuațiilor structurale, în vederea identificării tuturor punctelor de convergență cu economia reală și determinării cât mai exacte a nivelului și structurii economiei subterane din România.

Astfel, în scopul utilizării unor date pertinente, cu impact major în demersul științific de determinare a nivelului economiei subterane, se dorește integrarea în model doar a acelor date care au influență majoră asupra structurii, nivelului și particularităților specifice sectorului economiei subterane.

Totodată, menționăm faptul că valoarea brută a activităților desfășurate în cadrul economiei subterane și identificate de comisarii Gărzii Financiare cu ocazia activităților de control specifice trebuie corelată cu ponderea salariaților din economia neobservată. Acest lucru vizează consolidarea relației cauză - efect, respectiv între nivelul sumelor plătite și neimpozitate către persoanele care activează în cadrul economiei subterane și rezultatul economic al muncii prestate de aceștia și concretizate în bunuri și servicii tranzacționate în afara cadrului legal.

Ajustarea nivelului economiei subterane în România, determinat cu ajutorul metodei ecuațiilor structurale a presupus următoarele *etape*:

- I. Determinarea trendului nivelului presiunii fiscale din România;
- II. Determinarea trendului nivelului economiei subterane calculat pentru România cu ajutorul Modelului Schneider;
- III. Determinarea ecuațiilor de regresie și a coeficientului de determinație pentru nivelul presiunii fiscale și nivelul economiei subterane;
- IV. Determinarea trendului și coeficienților de determinație corespunzători indicatorilor realizați de Garda Financiară;
- V. Selectarea indicatorilor realizați de Garda Financiară cu influență majoră asupra modelului;
- VI. Determinarea influenței numărului de salariați din “economia neobservată” asupra nivelului economiei subterane;
- VII. Ajustarea Modelului Schneider;

VIII. Testarea aplicabilității modelului de ajustare a nivelului economiei subterane.

Determinarea trendului pentru nivelul presiunii fiscale din România și pentru nivelul economiei subterane calculat cu Modelul Schneider pentru țara noastră, a presupus identificarea ecuațiilor de regresie liniară, curbilinie (polinomială de gradul 2) și exponențială, cu ajutorul programului informatic Microsoft Excell. Totodată, au fost calculați coeficienții de determinație pentru fiecare din ecuațiile de regresie utilizate și au fost estimate tendințele de evoluție viitoare pentru fenomenul analizat.

Coeficientul de determinație (R^2) exprimă ponderea influenței simultane a tuturor variabilelor factoriale în totalul variației variabilei rezultative. În aceste condiții, ponderea influenței factorilor aleatori, necuprinși în model, va fi 0 (coeficientul de nedeterminație). Coeficientul de determinație multiplă este întotdeauna pozitiv și ia valori în intervalul $[0,1]$, cu următoarele interpretări:

- ✓ dacă are valori apropiate de 1, înseamnă că ponderea influenței variabilelor factoriale în totalul variației variabilei rezultative este mare, adică există o corelație multiplă puternică;
- ✓ dacă are valori apropiate de 0, acest lucru înseamnă că ponderea influenței variabilelor factoriale în totalul variației variabilei rezultative este mică și corelația multiplă este slabă sau chiar inexistentă.

În practica economică, se consideră că o corelație multiplă este suficient de puternică dacă valoarea coeficientului de determinație este mai mare de 0,7 (sau 70%, în exprimare procentuală).

Scopul științific al acestor determinări a fost de a arăta că cele două serii analizate (nivelul presiunii fiscale din țara noastră și nivelul economiei subterane estimată cu ajutorul Modelului ecuațiilor structurale pentru România) sunt caracterizate de același tip de ecuație de regresie în ceea ce privește dinamica și evoluția în timp, precum și de a analiza indicatorii realizați de Garda Financiară, utilizând ecuații de regresie similare.

Având în vedere că valoarea coeficientului de determinație (R^2), estimată pentru nivelul economiei subterane din România, în perioada 2004-2015, este 0,9235 (apropiată de 1), rezultă că ponderea influenței variabilelor cauzale analizate (prezentate anterior) în totalul variației variabilei rezultative (nivelul economiei subterane) este ridicată, iar corelația multiplă este destul de puternică.

Îmbunătățirea modelului a presupus o creștere a valorii coeficientului de determinație (R^2) cât mai apropiată de 1, prin mărirea spectrului variabilelor cauzale analizate și evidențierea unei corelații multiple mai puternice decât cea determinată inițial.

De aceea, au fost luate în considerare și alte variabile cauzale care să permită corelarea rezultatelor obținute de modelul ecuațiilor structurale (Modelul Schneider) cu realitățile economice din țara noastră și o creștere a ponderii influenței variabilelor cauzale în totalul variației variabilei rezultative (nivelul economiei subterane) ce poate determina o corelație multiplă puternică.

Aceste variabile au urmărit atât *cauzele posibile* ale nivelului economiei subterane din țara noastră analizate de modelul ecuațiilor structurale (presiunea fiscală, presiunea reglementărilor fiscale și moralitatea fiscală), cât și *indicatorii analizați* de acest model (indicatori monetari, indicatori ai pieței muncii, indicatori ai pieței bunurilor și serviciilor, etc.).

A fost realizată, în acest sens, o analiză pertinentă a rezultatelor obținute de Garda Financiară și o modelare a acestora pentru adaptarea modelului ecuațiilor structurale (Modelul

Schneider) la realitățile economiei românești în scopul determinării cât mai exacte a nivelului economiei subterane din țara noastră. Totodată a fost analizată și evoluția numărului de persoane care activează în zonă nefiscalizată a economiei, precum și influența acestui indicator asupra nivelului economiei subterane.

În ceea ce privește evoluția principalilor indicatori specifici activității Gărzii Financiare, aceștia au coeficienți de determinare în timp între 0,8594 (pentru indicatorul Valoare amenzi aplicate) și 0,9858 (pentru indicatorul Număr acte de control), conform tabelului următor:

Tabel 6.4.

Selectarea indicatorilor specifici activității Gărzii Financiare cu influență majoră asupra modelului de ajustare a nivelului economiei subterane

Nr. crt.	Indicator	Funcția de regresie curbilinie (polinomială de gradul 2)	Coef. de determinare (R2)	Selecție (DA/NU)
1	Nr. agenți economici verificați	$y = -247,92x^2 + 10992x + 126320$	0,9460	DA
2	Nr. acte de control	$y = 106,19x^2 + 10052x + 117130$	0,9858	DA
3	Valoare amenzi aplicate	$y = -15138x^2 + 130184x - 25290$	0,8594	NU
4	Valoare amenzi încasate	$y = -5884,4x^2 + 53342x + 40668$	0,8669	NU
5	Valoare confiscări	$y = 6808,6x^2 - 49863x + 193720$	0,8836	DA
6	Nr. sesizări penale	$y = 89,464x^2 + 4,75x + 1565,6$	0,9455	NU
7	Valoare prejudicii	$y = 15231x^2 + 299875x - 14247$	0,9613	DA
	ECONOMIE SUBTERANĂ	$y = 0,0988x^2 - 1,3512x + 34,129$	0,9235	

Sursa: calcule proprii

În vederea determinării cât mai exacte a nivelului economiei subterane din România, modelului ecuațiilor structurale (Modelul Schneider) a fost completat (ajustat) în sensul extinderii numărului variabilelor analizate inițial cu o parte din indicatorii specifici activității Gărzii Financiare. Această ajustare a urmărit o creștere a influenței variabilelor analizate (atât a celor analizate inițial, cât și a celor introduse pentru ajustarea modelului) asupra

variabilei rezultative (nivelul economiei subterane) și o creștere a gradului de corelație în timp a fenomenului analizat.

Selectarea noilor variabilelor cauzale introduse în model, în scopul ajustării acestuia, au urmărit următoarele *aspecte*:

✓ importanți pentru modelul propus au fost considerați indicatorii de la punctele 1, 2, 5, și 7, (“număr de agenți economici verificați”, ”număr de acte de control”, ”valoare confiscări” și ”valoare prejudicii”), indicatori caracterizați de o influență puternică în timp asupra nivelului economiei subterane și de un coeficient de determinație apropiat de 1. Trebuie precizat faptul că, o evoluție pozitivă a indicatorilor “număr de agenți economici verificați” și ”număr de acte de control” înlătură problema lipsei de reprezentativitate a datelor analizate și a rezultatelor obținute în cadrul metodei investigării fiscal;

✓ nivelul indicatorului “valoare prejudicii estimate” a evidențiat o creștere a eficienței acțiunilor de control și calității actului de control, precum și o concentrare a activității Gărzii Financiare asupra acțiunilor de mare anvergură în ceea ce privește nivelul impozitelor și taxelor sustrase de la plata către bugetul consolidat al statului;

✓ în cadrul indicatorului “Valoare confiscări” sunt incluse valorile (materiale și bănești) confiscate de comisarii Gărzii Financiare în cadrul activităților specifice și reprezintă bunuri și sume ce nu pot fi justificate în condițiile legii, evidențiind o componentă importantă a economiei subterane, nefiscalizată;

✓ indicatorii specifici activității Gărzii Financiare prezentați la punctele 3 și 4 (“Valoare amenzi constatate” și “Valoare amenzi încasate”) nu au fost analizați ca variabile în cadrul modelului ajustat deoarece aplicarea, și implicit încasarea, amenzilor contravenționale vizează în principal modul de conformare a operatorilor economici în ceea ce privește respectarea normelor de comerț în scopul prevenirii, depistării și înlăturării operațiunilor ilicite, iar nivelul presiunii reglementărilor

fiscale, ca și cauză majoră a nivelului economiei subterane, poate denatura grav valoarea acestora;

✓ indicatorul “Număr de sesizări penale”, deși are un coeficient de determinație foarte mare (0,9455), nu a fost analizat ca variabilă în cadrul modelului ajustat deoarece valoarea acestuia este integrată în valoarea indicatorului “Număr de acte de control”, indicator cu un coeficient de determinație superior (0,9858).

Stabilirea numărului de persoane care activează în acest domeniu este importantă atât pentru cuantificarea impozitelor și taxelor sustrate de la plată prin nedeclararea veniturilor salariale realizate, cât și pentru estimarea rezultatului economic al muncii prestate și concretizate în bunuri și servicii tranzacționate în afara cadrului legal, valori tot neimpozitate.

În ceea ce privește evoluția acestor indicatori, este puțin probabil ca o creștere a numărului de salariați din economia subterană să determine o scădere a nivelului agregat al economiei subterane (de exemplu în cazul anului 2004 când se înregistrează o creștere a numărului de salariați din cadrul economiei subterane cu 8,1% și o scădere a nivelului agregat al economiei subterane cu 1,1%, sau în anul 2006 când cei doi indicatori au sporuri de +1,2% și respectiv -9,8%).

De aceea, ecuația de ajustare a modelului ecuațiilor structurale (modelul Schneider) a fost corectată cu influența numărului de salariați ce activează în cadrul economiei subterane (calculată oficial ca diferența între numărul mediu de salariați din conturile naționale și numărul mediu de salariați raportați de angajatori), pornind de la următoarele *considerente*:

✓ determinarea nivelului oficial al economiei subterane în România are la bază modelul italian care pune accent, în mare parte, pe evaziunea fiscală din munca „la negru”;

✓ evidențierea unor discrepante majore în ceea ce privește evoluția numărului de salariați ce activează în zona nefiscalizată,

au făcut obiectul unor decizii luate de organele decidente legislativ care au urmărit diminuarea acestui fenomen și au fost incluse în determinările oficiale privind nivelul economiei subterane;

✓ deciziile legislative au generat o creștere a presiunii reglementărilor fiscale și implicit a presiunii fiscale, element esențial al celor mai multe determinări a nivelului economiei subterane;

✓ ecuația de ajustare a modelul ecuațiilor structurale (modelul Schneider) propusă are la bază rezultatul economic al activităților din cadrul economiei subterane și identificate în cadrul acțiunilor de control efectuate de comisarii Gărzii Financiare;

✓ trebuie realizată o consolidare a relației cauză/ efect, respectiv între nivelul sumelor plătite și neimpozitate către persoanele care activează în cadrul economiei subterane și rezultatul economic al muncii prestate de aceștia și concretizate în bunuri și servicii tranzacționate în afara cadrului legal.

Concluzionând, **principalii indicatori utilizați pentru ajustarea modelului** sunt:

- numărul operatorilor economici înregistrați în Registrul Central al Comerțului¹⁹;
- numărul de agenți economici verificați²⁰;
- număr de acte de control întocmite²¹;
- valoare totală a sume constatate suplimentar în cadrul activităților specifice de către comisarii Gărzii Financiare²²;
- valoare Produs Intern Brut²³;

¹⁹ www.onrc.ro – Sinteza statistică a datelor din Registrul Central al Comerțului, nr. 229, 2011;

²⁰ www.gardafinanciară.ro – Rapoarte de activitate pentru perioada 2005- 2010;

²¹ *idem*;

²² *idem*;

²³ www.insse.ro – Seria statistică: PIB trimestrial;

- ponderea salariaților din economia subterană determinată de Consiliul Fiscal;²⁴
- nivelul economiei subterane determinat de Friedrich Schneider²⁵.

Ecuatia propusă pentru ajustarea nivelului economiei subterane determinat cu ajutorul ecuațiilor structurale este următoarea:

$$E_s^* = E_s + A_i + K_i$$

și

$$A_i = O_{c_i} \times O_{s_i} \times S_i$$

unde

E_s^* = nivelul ajustat al economiei subterane (%PIB)

E_s = nivelul economiei subterane determinat cu modelul Schneider (%PIB)

A_i = nivel de ajustare (%)

O_{c_i} = nivel de eșantionare al operatorilor economici incluși în programul de control (%)

O_{s_i} = nivel de eșantionare al operatorilor economici sancționați (%)

S_i = nivelul sumelor constatate suplimentar de organul de control

K_i = valoarea de corecție a nivelului economiei subterane ca urmare a variației numărului de persoane ce activează în acest sector (%)

²⁴ www.consiliulfiscal.ro

²⁵ www.econ.jku.at/members/.../2012/ShadEc - *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts*, Decembrie 2011 (ShadEcEurope31_december2011.doc) accesat în luna aprilie 2012

Evoluția principalilor indicatori analizați în cadrul modelului și ajustarea nivelului economiei subterane cu ajutorul modelul elaborat, este prezentată în tabelul următor:

Tabel 6.7.
Determinarea nivelului economiei subterane din România cu ajutorul ecuației de ajustare a Modelului Schneider

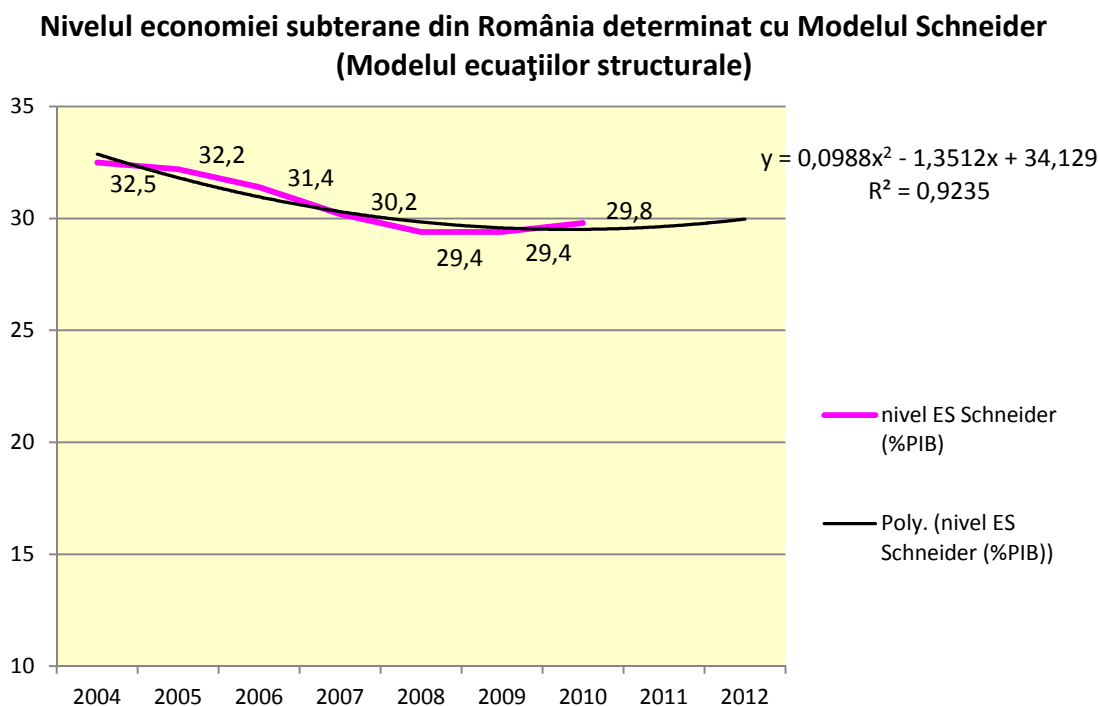
Nr. crt.	Indicator	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	nr. operatori economici	1263374	1422838	1558209	1702937	1847110	1963141	2085972
2	nr. agenți economici verificați	139420	146643	148584	173350	176201	183132	189966
3	nr. acte de control	127550	138902	143437	163640	168713	181559	192436
4	valoare confiscări (mii lei)	154000	124000	89337	103822	131417	134591	175894
5	valoare prejudicii (mii lei)	361600	697104	745773	1400023	2194971	2250936	2778751
6	sume constatate suplimentar (mii lei)	515600	821104	835110	1503845	2326388	2385527	2954645
7	PIB (mil lei)	247368,0	288954,6	344650,6	416006,8	514699,7	498007,2	513641,3
8	nivel eșantionare sume constatate	2,0843440	2,8416367	2,4230627	3,6149529	4,5198938	4,7901456	5,7523509
9	nivel eșantionare op. ec. verificați	0,1103553	0,1030637	0,0953556	0,1017947	0,0953928	0,0932852	0,0910683
10	nivel eșantionare op. ec. sancțion.	0,9148616	0,9472119	0,9653597	0,9439862	0,9575031	0,9914106	1,0130023
11	valoare de ajustare a economiei subterane	3,1043497	2,7740967	2,2304892	3,4737098	4,1284214	4,4301150	5,3066839
12	valoare de corecție a economiei subterane	0,293310	-0,326150	0,318910	-0,333980	-0,326120	0,000000	-0,330500
13	VALOARE AJUSTARE	3,397660	2,447947	2,549399	3,139730	3,802301	4,430115	4,976184
14	nivel economie subterană Schneider (%PIB)	32,5	32,2	31,4	30,2	29,4	29,4	29,8
15	NIVEL AJUSTAT ECONOMIE SUBTERANĂ (%PIB)	35,90	34,65	33,95	33,34	33,20	33,83	34,78

Sursa: F. Schneider (2011), Oficiul Național Registrul Comerțului, Garda Financiară; Institutul Național de Statistică și calcule proprii

Deși nivelul de ajustare determinat în cadrul modelului ia valori între 2,44% din PIB și 3,39% din PIB în prima parte a perioadei analizate (2004-2007), se poate observa că acesta ajunge la valori semnificative în perioada 2008-2010 (între 3,80% din PIB și 4,98% din PIB).

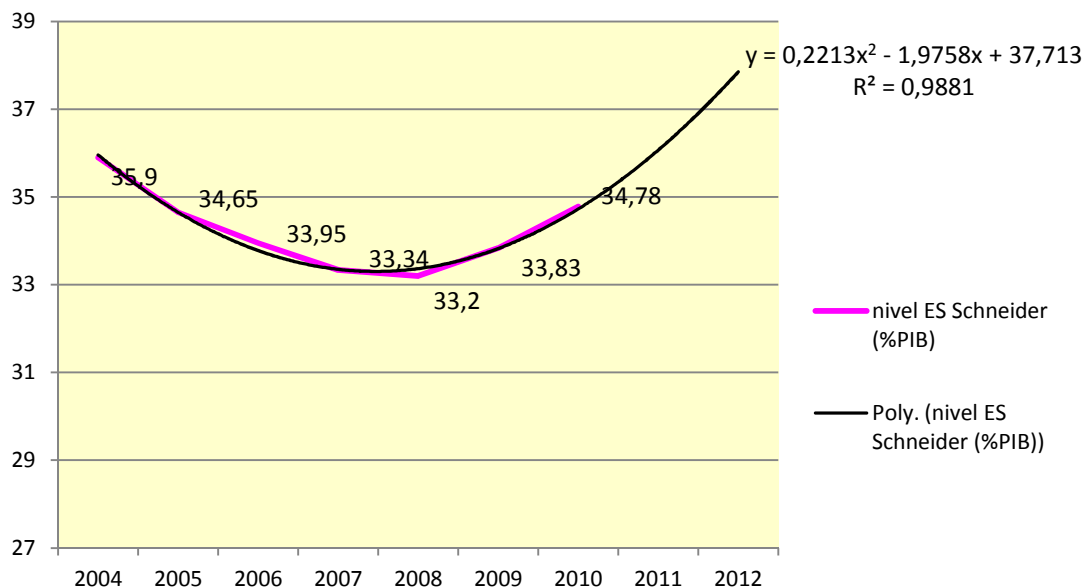
La fel ca și în cazul seriilor analizate anterior (atât pentru nivelul variabilei rezultative cât și a variabilelor cauzale analizate în cadrul modelului), rezultatele obținute au fost testate din punct de vedere al coeficientul de determinație dat de ecuația de regresie curbilinie (polinomială de gradul 2).

Grafic 6.15.

Grafic 6.16.

Nivelul economiei subterane din România determinat cu ecuația de ajustare a Modelului Schneider

Așa cum rezultă din cele două analize grafice, noul nivel calculat pentru coeficientul de determinare al seriei estimate pentru nivelul economiei subterane cu ajutorul modelului de ajustare este superior celei inițiale, estimate cu ajutorul modelului Schneider (0,9881 față de 0,9235 inițial).

Evoluția pozitivă a coeficientului de determinare pentru seria analizată (nivelul economiei subterane din România în perioada 2004- 2010) evidențiază faptul că prin mărirea spectrului variabilelor cauzale analizate ca urmare a introducerii în cadrul modelului inițial a unor noi variabile cauzale, specifice particularităților economice din țara noastră, s-a realizat o îmbunătățirea modelului și a rezultatelor obținute.

Având în vedere că în cazul nivelului economiei subterane determinat de modelul ecuațiilor structurale (modelul Schneider) coeficientul de determinare este de 0,9235, iar în cazul modelului propus de ajustare a nivelului economiei subterane, coeficientul de determinare este de 0,988 (valoare mai apropiată de 1), ceea ce evidențiază o corelație multiplă puternică, *se poate concluziona*

că modelul propus este mai bine adaptat la realitățile economice din țara noastră, reflectând un nivel al economiei subterane ce ia în calcul o sumă de alți factori de influență a acestui fenomen.

Sintetizând, *aportul personal și de noutate al tezei de doctorat „Modele de identificare și cuantificare a economiei subterane” a constatat în următoarele demersuri științifice:*

- ❖ *standardizarea definiției conceptului de economie subterană;*
- ❖ *realizarea unei analize detaliate privind identificarea multiplelor forme pe care economia subterană le poate avea în timp;*
- ❖ *identificarea și sistematizarea tuturor formelor de manifestare ale economiei subterane evidențiate de literatura de specialitate (evaziunea fiscală, munca „la negru”, spălarea banilor, corupția, contrabanda, traficul de droguri și de arme, etc.);*
- ❖ *realizarea unei analize complexe privind dinamica și structura principalilor vectori ai economiei subterane (evaziunea fiscală și munca “la negru”) pe baza datelor furnizate de Consiliul Fiscal și Institutul Național de Statistică;*
- ❖ *introducerea și analizarea unor concepte noi: „politică fiscală”, „piramida funcțiilor publice”, „funcția publică și piramida inversă a corupției”, „organ decident politic și administrativ”;*
- ❖ *completarea definiției date de literatura de specialitate conceptului de politică fiscală;*
- ❖ *efectuarea unei analize detaliate a tuturor metodelor de estimare și cuantificare a nivelului economiei subterane existente în literatura de specialitate;*

- ❖ *realizarea unei analize complete și detaliate privind evoluția principalilor indicatori specifici activității Gărzii Financiare în perioada 2004 – 2010;*
- ❖ *analiza migrației populației active din cadrul economiei reale către sectorul informal;*
- ❖ *elaborarea unei ecuații care să cuantifice nivelul economiei subterane din România și completarea modelului Schneider prin mărirea numărului de variabile cauzale analizate cu o serie de variabile specifice particularităților economice din țara noastră (variabile rezultate în urma investigației fiscale).*

În ceea ce privește continuarea demersului științific de identificare și cuantificare a nivelului economiei subterane din țara noastră, se vor avea în vedere următoarele direcții viitoare de cercetare:

- *extinderea modelului și utilizarea în cadrul acestuia a rezultatelor obținute în activitatea de control de către Agenția Națională de Administrare Fiscală (A.N.A.F.) ca instituție fiscală definitivă (știind că în structura acestei instituții activează Direcțiile de Finanțe, Garda Financiară și Autoritatea Vamală);*
- *identificarea unor noi variabile cauzale cu impact direct asupra nivelului economiei subterane din țara noastră;*
- *identificarea unui model care să cuantifice fluxurile de mărfuri și numerar în cadrul sferei violente a economiei subterane (contrabanda, traficul de droguri și de arme, etc.);*
- *aprofundarea cercetărilor privind influența corupției asupra nivelului economiei subterane din țara noastră și extinderea analizei conceptului de “piramidă inversă a corupției”.*

BIBLIOGRAFIE

1. Aime Felix, *Fraude et optimisation fiscale: un enjeu de lutte anti-blanchiment*, 2010
2. Baci Dan, Rădulescu Sorin, *Corupția și crima organizată în România*, Editura Continent XXI, 1994
3. Bălan Emil, *Drept financiar*, Editura. C.H. Beck, București, 2007
4. Beclean Pavel, Anghelache Gabriela, *Finanțele publice ale României – Ediția a II-a*, Editura Economică, București, 2005
5. Boroș Alexandru, Rusu Ioan, *Legea nr. 241/ 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale*, Dreptul nr. 2/ 2006
6. Brașoveanu O. Laura, *Impactul politicii fiscale asupra creșterii economice*, Editura ASE, București, 2007
7. Cagan Phillip, *The demand for currency relative to the total money supply*, Journal of Political Economy, 1958
8. Cioponea Mariana-Cristina, *Finanțe publice și teorie fiscală*, Editura Fundației România de Măine, București, 2007
9. Consiliul Fiscal, *Raport anual pe anul 2011 - Evoluții și perspective macroeconomice și bugetare*, 2012
10. Contini Bruno, *Labor market segmentation and the development of the parallel economy – the Italian experience*, Oxford Economic Papers, 1981
11. Corduneanu Carmen, *Sistemul fiscal în știința finanțelor*, Editura Codecs, București, 1998
12. Coșea Mircea, *România Subterană*, Editura Economică, București, 2004
13. Craiu Nicolae, *Economia subterană între da și nu*, Editura Economică, București, 2004
14. Curtea de Conturi a României, *Nivelul și evoluția economiei subterane în România*, Revista Economistul nr. 1787/ 2005

15. Del Boca Daniela, Francesco Forte, *Recent empirical surveys and theoretical interpretations of the parallel economy in Italy - The underground economy in the United States and abroad*, Lexington (Mass.), Lexington, 1981
16. Del Boca Daniela, *Parallel economy and allocation of time*, Micros (Quarterly Journal of Microeconomics), 1981
17. Dobrinou Vasile, *Corupția în dreptul penal român*, Editura Atlas Lex, București, 1995
18. Dobrotă Niță -coordonator, *Dicționar de economie*, Editura Economică, București, 1999
19. Edwards K. Brian, Flaim J. Silvio, *Measuring and integrating the shadow economy: a sector- specific approach*, 2008
20. Eurostat - *Tax revenue in the European Union*, Statistics in focus, nr. 2/ 2012
21. Feige L. Edgar, *How big is irregular economy*, 2004
22. Feige L. Edgar, *Overseas holdings of U.S. currency and the underground economy - Exploring the Underground Economy*, Ed. Kalamazoo, Michigan, 1996
23. Feige L. Edgar, *Revised Estimates of the Underground Economy: Implication of US Currency Held Abroad*, The Fraser Institute, Vancouver, 2004
24. Feld P. Lars, Larsen Claus, *Black Activities in Germany in 2001 and 2004: A Comparison Based on Survey Data*, The Rockwool Foundation Research Unit, Copenhagen, 2005
25. Filip Gh., *Finanțe*, Editura Junimea, Iași, 2002
26. Franz Alfred, *Wie groß ist die "schwarze" Wirtschaft? - Mitteilungsblatt der Österreichischen Statistischen Gesellschaft*, 49/1, 1983
27. Gutmann M. Peter, *The Subterranean Economy – Financial Analyst Journal*, S.U.A., 1977
28. Hellman Joel, Kaufmann Daniel, *Confronting the challenge of state capture in transition economies*, Finance and Development, 2001, Vol. 38, no. 3

29. Hoanță Nicolae, *Economie și finanțe publice*, Editura Polirom, Iași, 2000
30. Holt Alina Georgiana, *Politica fiscală – instrument de realizare a echilibrului economic și social*, 2009
31. Institutul Național de Statistică, *Buletine statistice lunare*, 2007 – 2010
32. Institutul Național de Statistică, *Metodologia de elaborare a conturilor naționale nefinanciare în România*, Monitorul Oficial al României nr. 292 din 5 mai 2009
33. Internal Revenue Code – Section 7201 Ioan Gârbulaț, *Traficul și consumul ilicit de droguri*, Editura Hamangiu, București, 2008
34. Isachsen Arne, Steinar Strom, *The size and growth of the hidden economy in Norway - Review of Income and Wealth*, 1985
35. Johnson Simon, Kaufmann Daniel, Shleifer Andrei, *The unofficial economy in transition - Brookings Papers on Economic Activity*, Fall, Washington D.C., 1997
36. Kaufmann Daniel, Kaliberda Aleksander, *Integrating the unofficial economy into the dynamics of post socialist economies - A framework of analyses and evidence*, Ed. Kaminski, London, 1996
37. Lackó Mária, *Hidden Economy an unknown quantity? Comparative analyses of hidden economies in transition countries in 1989-95*, Working paper 9905, Department of Economics, University of Linz – Austria, 1999
38. Lackó Mária, *Hidden Economy an unknown quantity? Comparative analyses of hidden economics in transition countries in 1989-95*, Economics of Transition, 2000
39. Lackó Mária, *The hidden economies of Visegrad countries in international comparison: A household electricity approach*, Cambridge University Press, 1998
40. Lalumiere Pierre, *Les finances publiques*, Librairie Armand Colin, Paris, 1970
41. Lanyi Anthony, *Measuring the economic impact of corruption: a survey*, Center for Institutional Reform and the Informal Sector at The University of Maryland, 2004, Paper No. 04/04

42. Lazăr Sebastian, *Sisteme fiscale comparate- metode și practici internaționale*, Editura Wolters Kluwert, București, 2010
43. Lippert Owen, Walker Michael, *The Underground Economy: Global evidence of its size impact – The Frazer Institute*, Vancouver, 1997
44. Lizzeri C., *Mezzogiorno in controluce*, Ed. Enel, Naples, 1979
45. Macafee Kerrick, *A Glimpse of the hidden economy in the national accounts*, Economic Trends, 1980
46. Malmer Hakan, Persson Annika, *The Tax Reform of this Century – the Swedish experiment*, Fritzsens, Stockholm, 1994
47. Matei Ani, *Corupția. O analiză economică și socială*, Editura Economica, București, 2008
48. Mirus Rolf, Smith S. Roger, *Canada's underground economy: measurement and implication*, The Fraser Institute, Vancouver, 1997
49. Mogensen V. Gunar, Kvist K. Hans, Körmendi Eszter, Pedersen Soren, *The shadow economy in Denmark 1994: Measurement and results*, Study no. 3, The Rockwool Foundation Research Unit, Copenhagen, 1995
50. Mogensen V. Gunnar, *The history of tax evasion – the development of underdeclaration in Denmark in the 20th century*, The Rockwool Foundation Research Unit, Copenhagen, 2003
51. Moraru Liviu- Cătălin, Dumitrescu Corina- Ionela, *Politica bugetară și seniorajul*, Economie teoretică și aplicată nr. 9/ 2006
52. O'Higgins Michael, *Assessing the underground economy in the United Kingdom - The underground economies: tax evasion and information distortion*, Cambridge University Press, 1989
53. O'Neill M. David, *Growth of the underground economy 1950-81: Some evidence from the current population survey*, Study for the Joint Economic Committee, U.S. Congress, U.S. Gov. Printing Office, Washington, 1983
54. Oficiul Național al Registrului Comerțului, *Sinteza statistică a datelor din Registrul Central al Comerțului*, nr. 229, 2011

55. Oficiul Național pentru Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor - Manual de instruire privind combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului, București, 2004
56. Park S. Thae, *Comparison of BEA Estimates of personal Income and IRS Estimate of Adjusted Gross Income*, Washington D.C. - Bureau of Economic Analysis, 2000
57. Pătroi Dragoș, *Evaziunea fiscală între latura permisivă, aspectul contravențional și caracterul infracțional*, Editura Economică, București, 2007
58. Pedersen Soren, *The Shadow Economy in Germany, Great Britain and Scandinavia: A Measurement Based on Questionnaire Service*, Study No. 10, The Rockwoll Foundation Research Unit, Copenhagen, 2003
59. Pestieau Pierre, *L'Economie souterraine*, Paris, Hachette, 1989
60. Petersen Hans Georg, *Size of the public sector, economic growth and the informal economy: Development trends in the Federal Republic of Germany - Review of Income and Wealth*, 28/2, 1982
61. Philip Smith, *Assessing the size of the underground economy: The statistics Canada perspectives*, Canadian Tax Journal/ Revue Fiscale Canadienne, 1994
62. Popa Ștefan, *Combaterea spălării banilor – riscuri și costuri*, Revista Tribuna Economică, nr. 41/ 2005
63. Pope Jeremy, *National Integrity Systems: The TI source book*, Washington DC, 1997
64. Portes Alejandro, *The informal economy - Exploring the underground economy*, Ed.Kalamazoo, Michigan, 1996
65. Prandea Eladia, *Procese financiar- monetare ale tranziției: Modalități comparative de estimare a economiei subterane*, Academia Română-Institutul de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, Editura Alpha, Buzău
66. Pripoaie Rodica, Pripoaie Silviu - *”Determination of Fiscal Pressure Trend in Romania with Analytical Methods”*, Revista EuroEconomica, Nr. 3/2012, Galați

67. Pripoaie Silviu, Pripoaie Rodica - "*Corruption – the Politic and Bureaucratic Shield of the Underground Economy*", Revista Acta Universitatis Danubius Oeconomica, No. 6/2011, vol.7, Galați
68. Pripoaie Silviu, Pripoaie Rodica - "*The Tax Pressure Influence on Underground Economy Size in Romania between 2001- 2010*", International Conference "*Risk in Contemporary Economy*", XII th Edition, 2011, Galați, Romania, „*Dunărea de Jos*” University of Galati – Faculty of Economics and Business Administration
69. Pripoaie Silviu, Pripoaie Rodica - "*Evolution of Taxation in Romania Between 2001 – 2010*", Revista Acta Universitatis Danubius Oeconomica, No. 5/2011, vol. 7, Galați
70. Pripoaie Rodica, Pripoaie Silviu - "*The Statistical Analysis of GDP, Tax Pressure and Tax Revenue with Eviews 7 between 2000 – 2009*", Revista Acta Universitatis Danubius Oeconomica, No. 2/2011, vol. 7, Galați
71. Pripoaie Silviu, Pripoaie Rodica, "*General Considerations on Fiscal Evasion*", Revista Acta Universitatis Danubius Oeconomica, No. 1/2009, vol. 5, Galați
72. Pripoaie Silviu, "*The Underground Economy Influence on Fiscal Policy Decisions*", The Annals of „*Dunărea de Jos*” University of Galați, Fascicle I – 2009, Economics and Applied Informatics, Years XV – no.2
73. Pyle J. David, *Tax Evasion and the Black Economy*, New York, 1989
74. Rădulescu Irina Gabriela, Popescu Cătălin, Matei Mirela, *The Dark Side of Global Economy*, 2010
75. Roderick Hill, Kabir Muhammed, *Tax rates, the tax mix, and the growth of the underground economy in Canada: What can we infer?* - *Canadian Tax Journal/ Revue Fiscale Canadienne*, 1996
76. Roman Daniela Lidia, *Finanțe Publice Internaționale*, Editura. Economică, București, 2006
77. Schneider Friedrich, Enste H. Dominik, *Shadow Economies: size, causes and consequences*, Journal of Economic Literature, 2000
78. Schneider Friedrich, *Increasing Shadow Economies all over the World – Fiction or Reality? A Survey of the Global Evidence of their Size and*

- of their Impact from 1970 to 1995*, The Institute for the Study of labor (IZA), 1998
79. Schneider Friedrich, *Money Laundering: Some Preliminary Empirical Findings*, University of Linz, 2007
80. Schneider Friedrich, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: New estimates for 145 Countries*, Johannes Kepler University of Linz, no. 2007-9, 2007
81. Schneider Friedrich, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: What Do We Really Know? –I.Z.A. Paper no. 2315*, 2006
82. Schneider Friedrich, *Shadow Economies and Corruption all over the World: What do we really know?*, The Institute for the Study of labor (IZA), 2006
83. Schneider Friedrich, *Shadow Economies and Corruption all over the World: New Estimates for 145 Countries*, Economics Journal, 2007
84. Schneider Friedrich, *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts*, Decembrie 2011 (ShadEcEurope31_december2011.doc)
85. Schneider Friedrich, *The Size of Development of the Shadow Economies and Shadow Economy Labor Force of 22 Transition and 21 OECD Countries: What do we really know?*, Institute of Public Finance, Zagreb, 2002
86. Schneider Friedrich, *The size of the shadow economy for 25 transition countries over 1999/00 to 2006/07 – What do we know?*, 2009
87. Scott David, *The American Heritage® Dictionary of Business Term*, 2009
88. Sim Wan Jie, Huam Hot Tat, Amran Rasli, Thean Chye Lee, *Underground Economy: Definition and Causes*, 2011
89. Simon P. Carl, Witte D. Ann, *Beating the System: The underground Economy*, Greenwood Publishing Group, Boston 1982
90. Smith Adam, *Avuția națională – Vol. II*, Editura Academiei Române, București, 1965

91. Smith D. James, *Market motives in the informal economy - The economics of the shadow economy*, Heidelberg Springer Publishing Company, 1985
92. Startiene Grazina, Trimonis Karolis, *Causes and consequences of Non-observed Economy. Economic and Management*, 2010
93. Steel Billy, *Money laundering*, New York, 2008
94. Șarpe Daniela Ancuța, Gavrilă Emil, *Microeconomie. Teorie și aplicații*, Editura Economica, București, 2002
95. Tanzi Vito, *Corruption, Governmental Activities and Markets*, FMI working paper, 1994
96. Tanzi Vito, *Corruption, Governmental Activities and Markets*, IMF working paper, 1995
97. Tanzi Vito, *The underground economy in the United States: Annual estimates, 1930-1980*, IMF-Staff Papers, 1983
98. Tanzi Vito, *The Underground Economy in United States – Estimates and Implications*, New York, 1984
99. Toma Mariana, *Procese financiar- monetare ale tranziției: Reconsiderarea politicii fiscale din perspective economiei subterane*, Academia Română- Institutul de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, Editura Alpha, Buzău, 1998
100. Văcărel Iulian, *Finanțe publice – Ediția a VI-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007

ACTE NORMATIVE

1. Legea nr. 188/ 1999 mod. privind Statutul funcționarilor publici
2. Hotărârea Guvernului nr. 248/ 2011 privind aprobarea Procedurii de aplicare a metodelor indirecte pentru stabilirea bazei impozabile ajustate
3. Hotărârea Guvernului nr. 1324 / 2009 privind organizarea și funcționarea Gărzii Financiare

4. Hotărârea Guvernului nr 1050/ 2004 privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a O.G. 92/2003, privind Codul de procedură fiscală
5. Hotărârea Guvernului nr. 44/ 2004 privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal
6. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 91/ 2003 privind organizarea Gărzii Financiare
7. Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 1468/ 2010 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Gărzii Financiare
8. Decizia nr. 61/ 24.06.2005 privind Normele de lucru pentru comisarii Gărzii Financiare
9. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 5 din 04 ianuarie 2012
10. Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 191 din 18 martie 2011
11. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 225 din 31 martie 2011
12. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 276 din 20 aprilie 2011
13. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 372 din 27 mai 2011
14. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 405 din 9 iulie 2011
15. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 522 din 25 iulie 2011
16. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 922 din 27 decembrie 2011
17. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 115 din 19 februarie 2010
18. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 208 din 01 aprilie 2010
19. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 740 din 05 noiembrie 2010
20. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 291 din 05 mai 2009
21. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 800 din 24 noiembrie 2009
22. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 350 din 19 aprilie 2007
23. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 424 din 26 iunie 2007
24. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 454 din 18 iunie 2006
25. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 636 din 24 iunie 2006
26. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 452 din 27 mai 2005
27. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 672 din 27 iulie 2005

28. Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 112 din 06 februarie 2004
29. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 372 din 28 aprilie 2004
30. Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 651 din 20 iulie 2004
31. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 545 din 29 iulie 2003
32. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 712 din 13 octombrie 2003
33. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 927 din 23 decembrie 2003
34. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 941 din 29 decembrie 2003
35. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 904 din 12 decembrie 2002
36. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 299 din 24 octombrie 1999

SITOGRAFIE

1. <http://www.gardafinanciara.ro> accesat în luna iunie 2010
2. <http://www.consiliulfiscal.ro> accesat în luna mai 2012
3. <http://www.insse.ro> accesat în luna mai 2012
4. <http://www.intelligence-strategique.eu/2012/fraude-et-optimisation-fiscale-un-enjeu-de-lutte-anti-blanchiment/> accesat în luna august 2010
5. <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/KS-SF-12-002-EN.pdf> accesat în luna martie 2012
6. <http://www.ideas.recpec.org> accesat în luna noiembrie 2009
7. <http://www.business.yourdictionary.com> accesat în luna noiembrie 2010
8. <http://www.defcon.org/images/defcon-16/dc16-presentation/defcon-16-edwards.pdf> accesat în luna august 2011
9. <http://www.econ.jku.at/members/.../2012/ShadEc> accesat în luna aprilie 2012
10. <http://www.econ.jku.at/members/schneider/files/publication/LatestResearch2010> accesat în luna august 2011)
11. <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-275.pdf> accesat în luna iunie 2011

12. <http://www.wseas.us/e-library/conferences/2010/Penang/MMF/MMF-26.pdf> accesat în luna august 2011)
13. <http://www.legislatiamuncii.manager.ro/a/5234/buletin-informativ> accesat în luna decembrie 2011
14. <http://www.paradisfiscal.org/2011/domeniile-de-utilizare-a-firmelor-offshore> accesat în luna august 2011
15. <http://www.politicamonetarafiscala.economisti.ro> accesat în luna martie 2010
16. <http://www.irs.gov/privacy/article/0,,id=139179,00.html> accesat în luna decembrie 2011
17. http://www.irs-audit.net/National_research_program_audits.html accesat în luna decembrie 2011
18. <http://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/> accesat în luna martie 2010
19. <http://www.ana.gov.ro/raportan2008> accesat în luna august 2010
20. <http://www.emcda.europa.eu> accesat în luna august 2010
21. <http://www.iza.org/eu/papers> accesat în luna august 2010
22. <http://www.eurolegal.org> accesat în luna august 2010
23. <http://www.onpcsb.ro> accesat în luna august 2010
24. <http://www.onrc.ro> accesat în luna august 2010
25. <http://www.businessjournalz.org/bmr> accesat în luna august 2011
26. <http://www.irs.gov/privacy/> accesat în luna august 2011
27. <http://www.itmarad.ro> accesat în luna august 2011